

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“KÖY VE KASABA GERÇEKLİĞİNDE KADIN”

Danışman Öğretmen: Başak SİPAHİOĞLU

Öğrencinin Adı: Barış

Öğrencinin Soyadı: BİLİR

Diploma Numarası: D1129088

Sözcük Sayısı: 3973

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un "*Kaplumbağalar*" adlı yapıtında kadın figürlerin içinde bulunduğu gerçeklik nasıl ele alınmıştır?

ÖZ(ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasında Fakir Baykurt'un "Kaplumbağalar" adlı yapıtında yer alan kadın figürlerin içinde buldukları gerçekliği nasıl yaşadıkları, kadın figürlerin "köy ve kasaba gerçekliği" içinde var oluşlarını nasıl oluşturdukları, kendilerini bir birey ve toplumun önemli bir yapı taşı olarak nasıl gerçekleştirdikleri incelenmiştir. Tezin amacı, kurgulanan toplumsal düzende kadının kendini var edebilme sürecini ve bu süreçte karşılaştığı birtakım engelleri ve etkileri değerlendirmek, kadının köy ve kasaba gerçekliği içinde, toplumsal düzenin bir parçası olarak nasıl bir yaşam sürdüğünü ve bu yapıların kadın gerçekliğine bakışını incelemek, iki farklı düzen içinde kadın gerçekliğinin nasıl şekillendiğini ve çeşitlendiğini irdeleyebilmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda yapıttaki kadın figürler ait oldukları gerçeklik içinde incelenmiş, kadınlık sürecini nasıl, hangi etkenlerle oluşturdukları belirlenmiş, köy ve kasaba düzeni içindeki kadınların yaşamlarındaki farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında "Kaplumbağalar" yapıtında kurgulanan toplumsal yapılanmadan ve bu düzen içinde "birey- toplum" ilişkisi bağlamında kadının var oluşu ve toplum içindeki yerine değinilmiştir. Çalışmanın gelişme kısmında sırasıyla kadın gerçekliği, birey olabilme süreci içinde, kurgulanan toplumsal yapının bir parçası olarak ve köy ve kasaba gerçekliği içinde farklılaşan konumu ile ele alınmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise yapıtta öne çıkan kadın gerçekliğini oluşturan ve farklılaştıran etkenler genel bir bakış açısı ile değerlendirilmiş ve kadının var oluşunu oluşturmada ne kadar çok engel ve etkenle karşılaşarsa karşılaşsın kurgulanan toplum düzeninin en önemli parçası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bireyin var oluşunda toplumsal yapının, gelenek ve göreneklerin, ekonomik yapılanmanın ve uzamın etkilerinin çok önemli olduğu, bireyin kendini bu etkenlere göre var edebildiği ve toplumsal yapı içinde buna göre bir konuma ve işleve sahip olabildiği görülmüştür.

Sözcük sayısı: 259 sözcük

İÇİNDEKİLER

I.GİRİŞ.....	3
II.KADININ VAR OLUŞ MÜCADELESİ.....	4
II.I.BİREY OLABİLME SÜRECİNDE KADIN.....	4
II.II.TOPLUM İÇİNDE KADIN.....	9
II.III. KÖY VE KASABA GERÇEKLİĞİNDE KADIN.....	16
III.SONUÇ.....	19
V.KAYNAKÇA.....	20

I.GİRİŞ

Fakir Baykurt'un "Kaplumbağalar" isimli yapıtında kırsal yaşamdaki toplumsal düzenin bireyler üzerine etkileri çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır. Kurmacanın uzamı, verimli arazilerin kısıtlı olduğu Tozak Köyü'dür. Kırsal yaşamda tarımsal faaliyetlerin ekonomide büyük paya sahip olduğu düşünülürse, Tozak Köyü'nde tarıma bağlı ekonominin istenilen düzeyde olmadığı görülür. Bu yerin eğitim görmüş tek insanı olan Öğretmen Rıza'nın taşlarla kaplı "Purluk" arazisini temizleyip üzerinde tarım yapılacak bir alana dönüştürme fikri köy halkı tarafından benimsenmiştir. Köylüler bu fikir etrafında birleşmiş, büyük emekler vererek ideallerini gerçekleştirmişlerdir.

Yapıtta köylünün emeği yanında kırsal toplum düzeninin yapısı, sosyal yapının insanlar üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Kurmacada ele alınan toplumda ataerkil yapı egemendir. Bu düzen içerisinde kadınlar, erkeklerin istekleri doğrultusunda yaşayan, var oluşlarını gerçekleştiremeyen kişiler olarak yer almaktadırlar. Üreten, soyun devamı sağlayan, toplumsal dengelerin sağlanmasında önemli roller üstlenen kadınların geleneksel değer yargılarının etkisiyle erkek egemenliği altında ezilip ikinci sınıf insan olarak kabul görmeleri kadınların sosyal adaletsizliklerle örülü bir düzen içinde, güç ve iktidara karşı var oluş mücadelesi içinde olduklarının göstergesidir. Yapıtta, sosyal düzendeki adaletsizliğin, köy toplumu içerisinde kadının yaşadığı haksızlıkların altını çizmek amacıyla kasaba düzeni, bu düzen içerisinde kadının konumu yansıtılmıştır. Bu bağlamda, kurgulanan toplumsal düzende, "birey- toplum" ilişkisi içinde şekillenen köy ve kasaba gerçekliği içindeki kadının konumunu incelemek, değerlendirmek çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur.

II. KADININ VAR OLUŞ MÜCADELESİ

Yapıtta kadının var oluş mücadelesinin, kendini gerçekleştirme süreci ve biçiminin çeşitli etkenler altında şekillendiği görülmektedir. Roman boyunca, kadının birey olarak varlığını oluşturma çabası bu çabada karşısına çıkan engeller, toplumsal yapı içinde kadınlık durumları, köy ve kasaba gerçekliği içinde kadın olma olgusu irdelenmiştir. Bu bağlamda kadını sözü edilen üç başlık altında incelemek mümkündür.

II.I. BİREY OLABİLME SÜRECİNDE KADIN

Fakir Baykurt, “**Kaplumbağalar**” adlı yapıtında yer alan kadın figürleri “birey olabilme süreci” ve içinde yaşadıkları “toplumsal düzende var oluş”ları açısından ele almıştır.

Yapıtta geçen toplumsal düzende erkek otoritesine dayanan bir yapılanma vardır. Bu düzende “ataerkil hâkimiyet” söz konusudur. Erkeğin üstünlüğü fikri o toplum içinde yaşayan her birey tarafından kabul edilmiş, sorgulanmayan bir gerçekliktir. Bu öngörü ve kabullenmişlik kadınların içinde yer aldıkları toplumsal düzende kendilerini gerçekleştirmelerini engelleyen temel etkendir: “*Sus senin her şeye aklın erer mi sanıyorsun deli karı? Sus bakıyım! Sen kalburu çalkala! Benim işime karışma!*” (Baykurt, 341) ifadesi kadının aklının her şeye ermeyeceğini, onun bir birey olarak söz hakkının pek de bulunmadığını kanıtlar niteliktedir. Kurmacada, kadınlar erkek sus diyince susan, o bir şey istediğinde sorgusuz sualsiz yerine getiren, bir anlamda varlığı kabul görmemiş, yaşamın devamlılığını sağlamakta erkeğe kolaylık gösteren hatta erkeğin üzerine düşen işleri de yapmak zorunda olan bir yardımcı olarak görülmektedir. Erkek egemenliğini kanıtlayan bu yapılanma kadınların kurmacadaki toplum düzeni içinde düşüncelerini özgürce ifade edemediklerini, ifade etmeye çalıştıklarındaysa susturulduklarını göstermektedir. Bu da kadının bu toplumsal düzende birey olabilmesinin kolay olmadığını ortaya koyar. Kadının birey olabilmesi düzenin değişmesine, onun bir “birey” olarak fikir ve duygularının, kararlarının önemsenmesine

dayalıdır; ancak erkek egemenliğine dayalı olarak kurgulanan bu toplumsal düzende “var oluş” kadının önünde aşılması güç olan bir duvar olarak dikilmektedir:

“Bir gün evin içini altüst etti, nerede ne varsa deşip indirdi. Bir tel buldu. “Cennet bez ver bana!” dedi.

—Nasıl bir bez istiyorsun Abbas? Ne yapacaksın?

—Ne yapacağıma karışma! Bir bez ver!”...

—El kadar bez için yanına dilekçeyle mi geleyim? Bez ver diyorum ver!” (Baykurt,

338)

Alıntıda görüldüğü üzere kurmaca toplum düzenindeki kadınlar, erkeklerin isteklerini yerine getirmek zorundadırlar. Kadın bu isteğin nedenini sormaz, sorgulamaz, sadece kendinden istenileni yerine getirir. Bu anlamda kadın bireysel varlığını ortaya koyamayan, erkeğin kölesi bir varlık haline gelmiştir.

Kurgulanan toplumsal düzen içinde ekonomik ve sosyal açıdan toplumun devamlılığını sağlayan kadınlardır. Kadın, şartlar ne olursa olsun ekonomik üretimde üstlendiği rolü aksatmaz, çocuk doğurup kendi başına yetiştirir. Bir başka deyişle, toplumsal düzenin işleyişindeki “iş bölümü” bu yapının sağlıklı bir biçimde devamlılığını sağlayacak olsa da bu anlayış tercih edilmez, kadına erkekten daha çok görev yüklenir. Kadınsa toplumun yüklediği sorumlulukları eksiksiz bir biçimde yerine getirir, üstelik bu adaletsiz iş bölümünden şikâyetçi olmaz, olamaz: “... hep onun yanı sıra yürüyerek; doğurduklarını büyüten, büyüttüklerini uçurup komşu evlere konduran; bir gün bile işten kalmadan, bir gün bile beş dakika fazladan uyumadan, bir gün bile beş dakika “hülya” kurmadan...” (Baykurt , 153) yaşayan kadınlar toplumsal düzende önemli roller üstlenirlerken yaşamsal bir karar alınacağı zaman yalnızca erkeklerin görüşleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bu noktada kadına devamlılığını sağladığı düzenin değişimi ile ilgili fikri bile sorulmaz:

“Söylemem avratlar! diye bağırdı. “Üstüme gelmeyin!” Biraz durdu. “Akşam bir toplantı yapıp heriflerinize söyleyeceğim. Siz de onlardan duyarsınız!” “Bizi insan yerine koymuyorsunuz öyle mi?” (Baykurt, 298)

Alıntıda görüldüğü gibi kadınların içinde yaşadıkları toplumsal düzen ile ilgili düşünceleri “gereksiz” kabul edilmekte, o toplumsal düzenin bir parçası olmalarına ve alınacak kararların en az erkekler kadar kadınları da ilgilendirmesine rağmen onların fikirlerini paylaşmalarına olanak tanınmamakta, kadın “yok” sayılmaktadır. Kadınlar yapıtta yer alan ataerkil toplum düzeni içinde sıkışıp kalan, ikinci sınıf insan muamelesi gören, düşüncesi sorulmayan, kendisine söz hakkı tanınmayan bir varlık olarak görülmektedir.

Erkek çocuğuna kız çocuğuna oranla daha çok değer verilmesi kadınların ataerkil düzende hayata en başından “eksik ve yetersiz” başladıklarının, “ikinci sınıf vatandaş” anlayışının daha doğumlarından itibaren üzerlerine yapıştığının göstergesidir: “Kardeşi Ali’nin gelini gebe gene. *“Aferin Sakar Durmuş’a! Becerikli! Bu bari oğlan olsa şansına! Oğlan olsa da, şu başımızdaki dağları devirse.” (Baykurt, 298)*

Kadınların kurgulanan toplumsal düzende hayatın yükünü üstlenen kişiler olmalarına rağmen “toplumsal sorunları çözebilecek, yaşama farklılık getirebilecek nitelikler”e sahip olmadıkları düşüncesi egemen bir anlayıştır. Bu düzende bir şeyleri değiştirmek, toplumsal yapıda söz sahibi olmak için “erkek” olmak gerekmektedir. Bu düşünce kadınların dış dünyaya kapanmalarını beraberinde getirmiştir. Kurmacada ele alınan kırsal kesim toplumunda, kadınlar, yaşamlarını doğdukları köyden dışarı adım atmadan, yalnızca ekonomik üretim için çalışıp, çocuk yetiştirerek, eşlerinin isteklerini ikiletmeden, düşüncelerini sadece kadınlar arasında “dedikodu” olarak adlandırılan konuşmalarda paylaşarak yaşamaya bir anlamda mahkum edilmişlerdir. *“ erkeklerin Yüzbir’de duran otobüslere, minibüslere binerek gittiği kasabaya bir kez bile gitmeden; hep aynı*

aşları pişirip aynı ekmekleri ederek; azarlanınca susan, sevilince utanan, küsülünce barışmam diye yükünü yücelere yığmadan” (Baykurt, 153) yaşayan kadınlar toplumun üzerlerine yüklediği cinsiyet ayrımından kaynaklanan “*negatif ayrımcılık*” nedeniyle “dış dünya”nın gerçekliğinden soyutlanmışlardır. Erkek egemen toplum anlayışının bir sonucu olan bu soyutlanma, kadınların birey olmaktan uzaklaşarak toplumun onlara dayattığı öngörülerini kabul ederek yaşadıklarının, var oluşlarını gerçekleştiremediklerinin göstergesidir.

Yapıtta bu bağlamda dikkat çeken bir başka durumsa kadınların toplumun dayattığı öngörülere tepki göstermemeleri, “*eylemsizlik ve tepkisizlik*” içinde yaşamalarıdır. Bir başka deyişle, bu kırsal kesim toplumunda hiçbir kadın, kadınların toplumsal düzen içinde birey olarak var olmaları gerektiğini, var oluşu engelleyen, düzenin kabullenmişliklerini değiştirme düşüncesini aklından bile geçirmemektedir. Kadınların toplum tarafından sindirilmiş olduklarını gösteren bu durum, kadının birey olamamasının en büyük sebebidir. Kadınlar var oluşlarını engelleyen sisteme teslim olmuş, çaresizliği “*eylemsizlik*” içinde kabullenmişlerdir:

“Esmе, “Üç sefercik dövdü daha! dedi. Üçünde de suç benimmiş! Anam söyledi. Kocanın yamacında konuşulmazmış. Ne isterse, ne söylerse he denirmiş. Ne dedi bana biliyor musun? Soyka dedi! Ben de soyka sensin, başka kim olacak dedim. Kalktı, sen bana nasıl soyka dersin diye dövdü” (Baykurt, 107)

Esmе eşinin kendisine söylediği kötü söze karşılık verdiğiğinde suçlanmış, dövülmüştür. Kadın, bu noktada varlığını koruyamamaktadır. Ayrıca Esmе'nin annesinin de damadının haklı olduğunu söylemesi, kadınların erkeklerin üstünlüğünü kayıtsız şartsız kabul ettiklerini, onların içine düştüğü çaresizliği benimsediklerini göstermektedir. Anne, kızını, bir kadın olarak dinlemek, onun yanında yer almak yerine düzende mutlak bir güç olan erkek egemenliğinin yanında yer almakta, düzenin değişmeyeceğini sezdirmektedir. Anne de Esmе ve o toplumda yaşayan diğer kadınlar gibi erkeği

tarafından şiddete, haksızlığa maruz kalmış, erkek iktidarını kabul etmiştir. Bir başka deyişle, kadın haklı olduğu durumda başkaldırıp sesini duyurmaya çalıştığında üzerindeki güç tarafından ezilmiştir. Bu baskı kimi zaman toplumsal normların ezici gücü, kimi zaman fiziksel şiddet kimi zamansa kabullenmek durumunda kaldıkları çaresizliktir.

Sözü edilen toplumsal düzende kadının birey olamadığını gösteren bir başka etken ise yine genel bir kabulleniş neticesinde “erkek”i yaşamsal bir güvence olarak görmeleridir. Başında erkek olmayan kadın bu toplumsal düzende ezilmekte, hor görülmektedir: *“Pat Ali Ağam sana öyle bir hastır çekti, herkes duydu. Başını kaldırıp bakamadın. Benim başımda aslan gibi kocam var!”* (**Baykurt, 271**) Kadınlar başlarında bir erkek olmadan kendilerinin toplumda saygı göremeyeceği düşüncesine sahiptirler. Bu anlayış toplumun onlara öğrettiği, belki de dayattığı genel bir kabuldür. Kadınların bu yaşam şeklini benimsemeleri onların çaresizliğini, erkek egemenliğini mecburen kabullendiklerini gözler önüne sermektedir. Kadınlar toplumun onlara dayattığı “erkek egemen” anlayışının esiri olmuşlar, bu duruma karşı çıkmaya dair hiçbir eğilim göstermemişler, birey olmaktan uzaklaşıp birer “*obje*” konumuna düşmüşlerdir.

II.II.TOPLUM İÇİNDE KADIN

“**Kaplumbağalar**” adlı yapıtta kadın figürleri toplumsal yapı içerisindeki yerlerine göre incelemek, kadın gerçekliğini bu bağlamda ele almak mümkündür. Yapıtta kadın figürlerin var oluşlarını belirleyen en belirgin etken toplumun kadına yaklaşımı, kadına yüklediği görev ve sorumluluklardır.

Yapıtın kadın figürlerinden Sanem, kurgulanan toplumsal yaşam içinde, kırsal düzenin gereklerine uygun bir “gelin”, idealize edilen bir kadın figürüdür. Toplum içinde gelinlerin öncelikli görevi çocuk doğurarak soyun devamını sağlamak, üretime katkıda bulunacak çocuklar dünyaya getirmektir: *“Anam dedi ki, bir kız kocaya vardı mı , kocası askere gidinceye kadar üç çocuk doğurur. Gelince gene başlar her yıl bir dene çıkarmaya.”* (Baykurt, 109)

Kurgulanan kırsal yaşam biçiminde ekonomi tarıma dayanmaktadır. Bu gerçeklik göz önünde bulundurulduğunda elde edilen ürünün çokluğuyla çalışan iş gücünün çokluğunun doğru orantılı olduğu görülür. Başka bir deyişle ne kadar çok işçi olursa o kadar fazla ürün elde edilir. Doğan her çocuk işçi gücünün artması anlamına geldiğinden üremek, toplumda kadının en önemli yükümlülüğü haline gelmiştir. Bu durumun sorumluktan çok yükümlülük olmasının sebebi kadınların istekleri dışında da üremek zorunda kalmalarıdır. Bir başka deyişle, kadınlar doğurganlık anlamında birer üretim aracı olarak görülmektedirler: *“Bağ yerini kazarken bir gün tarlada kaldık. Tutturdu haydi yatalım; ille de yatalım ille! Ula Durmuş etme, gelen giden olur, görürler! Yok; yatalım! Döverim seni, çiğnerim! Baktım dövecek, he dedim buna. Yattık... Ha demeyip napıyım?”* (Baykurt, 108)

Esmen'in yaşadıkları, kadınların istekleri dışında üremek zorunda kadıklarını kanıtlar. Erkek, fiziksel üstünlüğünü ve toplumda kabul gören otorite sahibi olma özelliğini kullanarak kadını birlikte olmaya zorlamıştır. Esmen sadece kocasından gelen istek sonucunda onunla birlikte olmuş ve

istememesine rağmen bir çocuk dünyaya getirmiştir. Bu noktada kadının annelik vasfını dahi erkeğin belirlediğini söylemek mümkündür.

Kadının hamile kalması gerek kendisini ve gerekse içinde bulunduğu toplumsal yaşantıyı birçok açıdan etkilemektedir. Öncelikle, doğumla birlikte tarlada çalışıp üretime katkıda bulunacak bir insan daha dünyaya gelmekte ve toplumsal üretime katılmaya hazır bir iş gücü ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, üretimin kısıtlı olmasından dolayı zaten kıt kannat geçinen aileye doyması gereken bir insan daha katılmaktadır. Bununla birlikte kadının hamile kalması fiziksel aktivitelerini kısıtlamakta, kadınların üretime olan katkısını düşürmektedir. Bundan dolayı kadın her ne kadar erkeğe karşı gelemese de üremedeki dengeyi zor da olsa sağlamak zorunda kalmakta ve bu durum da erkeğin karşısında birtakım sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Kadının erkek karşısında alması gereken bu önlem yapıtta kaplumbağaların yaşamı aracılığıyla verilmiştir:

“Bu kadar hızlı gitmenin hiç gereği yok; ama erkeğin niyeti bozuktur. Bahar geleli niyetini durmadan bozuyor erkek. O zaman başlıyor tak tak vurmaya! Erkek böyle vurunca, dişinin de niyeti bozuluyor. Onun için dişi kaplumbağa erkeğin niyetini sezer sezmez kaçıyor. Eğer canı çiftleşmek istemiyorsa, eğer çiftleşmenin yeri değilse, “tak tak”lar başlamadan kaçıyor. Kaç zamanın dişisi o!” (Baykurt, 165)

Görüldüğü gibi kadın, kadınlığını yaşama noktasında da erkekle mücadele etmek, işleyişin düzenini sağlamak durumundadır. Kadın tüm bu olumsuzluklara rağmen yoluna devam etmeyi öğrenmek zorundadır. Bu durum kadının toplumsal dengeleri sağlamakta edindiği önemli rolü göstermektedir. Kadın aklını kullanıp birtakım sıkıntılara sebep olabilecek durumlardan kaçmalı, toplumsal yaşamın işleyişinin önündeki engelleri kaldırmalıdır.

Yapıtta çocuk doğurmak gelinlerin üzerlerinde bir yük olmasının dışında onlara aynı zamanda saygınlık kazandıran bir etmenddir. Kadın, bir çocuk dünyaya getirdiğinde toplum tarafından kutsal kabul edilen “annelik” vasfına da kavuşur. Annelik, bu toplumsal düzen içinde kadının geleceği en önemli konumdur: *“Götür bunları! Birini böyle benim sana soyduğum gibi soy, anana yedir. Biri tastamam onun. Kıymığını ele verme. Birini de ötekiler yesin”* (Baykurt, 139) Bu ifade kadının aile içinde annelikle birlikte kazandığı önemi göstermektedir. Eve iki “kelek” geliyorsa bunlardan birini tek başına sadece süt veren annenin yemesi onun evdeki diğer kişilerden o zaman dilimi içinde daha değerli olduğuna, eskiye oranla saygı gördüğüne işarettir. Kadın ve toplumsal düzenin işleyişi için “doğum” önemli bir olgudur; çünkü kadını yüceltir, soyun devamını, üretimde yer alacak yeni iş gücü sağlar: *“Dede anamın çocuğu oldu! Ne oldu, ne oldu? Haydar ağlıyor. Anamın çocuğu oldu. Dünya değişiverdi! Yundu, çiçeklendi. Bir serinlik, bir ışıık, bir güzellik oldu dünya.”* (Baykurt, 137) Doğan torunun Kır Abbas’ın sıkıntılı dünyasını bir anda değiştirmesi bebeklerin beraberinde umudu ve mutluluğu getirdiklerini gösterir. Kadınların anne olduktan sonra gördükleri saygıda bu umut ve mutluluğun payı büyüktür.

Kadının toplumda üstlendiği bir başka önemli rol ise ailenin ayakta durmasını sağlamaktır. Kadın aile içinde bir tartışma yaşandığında durumu idare ederek, toplumun ona yüklediği -annelik, eş-kimliklerinin beklentilerini eksiksiz karşılayarak, türlü fedakârlıklar yaparak, kendinden önce ailesini düşünerek ailenin bir arada var olmasını sağlar. Bir başka deyişle, kadın ailenin birleştirici gücüdür:

“—Evlendin barklandın, çocukların oldu, hala bubandan yardım umuyorsun, öyle mi dürzünüün oğlu? Cennet kadın Yusuf’a yalvardı: —Seslenme aman tosun Yusuf’um! Karşılık verme şuna! Aranıp duruyor! Dalöğlen iş çıkaracak! Sakın seslenme yiğit Yusuf’um!” (Baykurt, 283)

Toplum düzeninde idealize edilen “anne” modelini temsil eden Cennet Kadın, oğlu Yusuf ile eşi Kır Abbas arasında, ailede yıkımlara sebep olabilecek bir gerginlik yaşandığında, tartışmanın büyümesini engellemek amacıyla, sözünü dinletebileceğini düşündüğü oğlu Yusuf’u yatıştırmıştır. Bu durum anne olarak kadının ailede bütünlüğü sağlayıcı bir güç olduğunun göstergesidir.

Kurgulanan toplumsal düzende kadının yaşamı çalışmak ve üretmek üzerine kuruludur. Kadınlar kendilerinden çok “aile”leri için yaşamaktadırlar. Kadın kendi varlığından vazgeçmiş, neredeyse varlığını ailesine ve yaşamın gerçeklerine adanmıştır. Bireysel kaygıların ve hayallerin bu toplum düzeninde pek de yeri yoktur: “... hep onun yanı sıra yürüyerek; doğurduklarını büyüten, büyüttüklerini uçurup komşu evlere konduran; bir gün bile işten kalmadan, bir gün bile beş dakika fazladan uyumadan, bir gün bile beş dakika “hülya” kurmadan...” (Baykurt , 153)

Kadının bireysel bir dünya kuramaması toplumsal düzende kendini düşünemeyecek kadar etkili ve vazgeçilmez olmasından kaynaklanır. Kadın kendinden önce var ettiği düzeni düşünmek durumundadır: “Dünden beri gelip giden sancılarını önemsemedi. Sabah gelene de aldırış etmedi. “Bugün de gideyim işe yarın Yusuf’a söyler kalırım” diyordu.” (Baykurt, 140) Doğum yaptıktan sonra dinlenmek yerine tarlaya gitmeyi seçen kadın toplumsal düzenin bu anlamda en büyük güvencidir.

Toplum düzeninde, kadın kendini gerçekleştirmek yerine toplum yararına çalışan bir “işçi olarak” var olmaktadır. Kadının toplumsal düzenin işleyişindeki rolü bu düzen içindeki bazı “yer” isimlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Yapıtın uzamı olarak romanda adı geçen “Tozak köyü”nün en büyük sıkıntısı “su”yun az olmasıdır. Bu yerde ekonomi tarıma dayanmakta, su köylünün can damarı olmaktadır. Tıpkı bu düzen içinde yaşayan kadınlar gibi: “Köy içinde kuyulara doğru gittiler. Ümmet kuyusu, Cennet kuyusunu geçtiler.” (Baykurt, 183) Bu köydeki kuyuların isimleri, kuyuları kazanların eşlerinin isimleridir. Bu durum kadının yaşamı beslediğinin de göstergesidir.

Kadın kurgulanan toplumsal düzen içinde gücüyle, fedakarlığıyla, öncü ve mücadeleci olması nitelikleriyle ön plana çıkar. Kadınların bu belirgin nitelikleri tıpkı “su kuyuları”na isimlerini vermeleri gibi yapıtta kaplumbağaların yaşamı ile sembolik bir biçimde anlatılmıştır:

“Taşın, dikenin, pur yavşanlarının arasında yürüyüp gelirken birden bir “uçurum” çıktı önüne. Erkek yirmi adım kadar geride. Uçurum kıyasına yaklaştı. Kırış kırış boynunu iyice uzatıp aşağıya baktı.. Dibi de yumuşak topraklıdır, görünüyor. Zeki gözlerini yumdu. ... Kendini yan çevirip bıraktıverdi. ... Karnı yukarı geldi. Canı biraz acıdı ama döndü. Başardı dönmeyi. Ayaklarını başını çıkardı. Gideceği yönü buldu. ...Erkek uçurumu görmedi, yuvarlandı. Dört ayak üstüne düştü. Hiç vakit geçirmeden dişiye gördü. Tozlu yolun başında bekliyor.” (Baykurt, 165)

Dişi kaplumbağanın erkeğe göre zeki oluşu, önden gitmesi, tehlikeyi sezebilmesi kurgulanan düzende kadınların yol göstericiliğine, sorumluluğu almalarına, mücadeleci oluşlarına örnektir. “Uçurum”la karşılaşıldığında dişi kaplumbağanın sırt üstü düşmesine rağmen zorluğu yenmeye çalışması onun savaşçı ruhuna, erkeğin ise uçurumu görmemesine rağmen dört ayak üstüne düşmesi toplumda zorlukları kadının çekmesine, erkeğin ise sosyal düzen içinde kadınlara göre daha şanslı olduklarına işaretler. Bir başka deyişle, kadın bu toplumda zorlukları, acıları göğüsleyendir.

Kurmacadaki toplumda ataerkil özellikler, erkek egemenliği hüküm sürmektedir. Erkek bu düzende güçlü olmak, kendini güçlü göstermek durumundadır. Bu güç göstergesi yapıtta kadınların toplum içindeki konumunu belirleyecek biçimde kullanılmıştır. Kadın, zayıftır ve zayıflık erkeğe yakışmaz: “ ... beni de ağlatmayın kadının kızın içinde...” (Baykurt, 149) Erkeğin kadının kızın içinde ağlaması bu düzende acizlik göstergesidir. Öyle ki, ağlamak gibi insani bir davranışı dahi kadının önünde gerçekleştirilmenin acizlik sayılması toplum düzeninde erkeklerin kadınlara karşı tutumlarını, bununla birlikte kadınların zayıf varlıklar olarak görüldüklerini ifade etmektedir.

Kadının toplum içindeki yerini kız ve erkek çocuklar arasındaki ayrımında da görmek mümkündür. Ataerkil sistem içinde erkek çocuk kıza tercih edilir. Anne ve babanın da konumunu bir anlamda dünyaya gelen çocuk belirler. Oğlu olan kadın ve erkek bu düzen içinde ayrıcalıklıdır: “Eşşek Durmuş, erkek bekliyormuş da kız olmuş! Ne olacak tabanı bizim Pat Ali'nin oğlu. Ben Pat Alinin nasıl biri olduğunu bilmiyor muyum? Oğlu da ona benziyor!” (Baykurt, 148) Durmuş bir kız evladı olduğu için şaşırılmış, üzülmüştür. Durmuş'un şaşırmasını garipseyen Kır Abbasi'nin bu durum karşısında gösterdiği tepki, düzen içindeki kız ve erkek evlat ayrımını, erkeğin kadından üstün tutulduğunu kanıtlamaktadır. Erkek çocuğun kıza tercih edilmesi, kız çocuğu olana tabansız denilmesi, kız doğuran annenin suçlanması erkeğin kadından değerli görülmesi anlayışına dayanmaktadır. Bu durum kadının doğumundan itibaren ikinci sınıf insan muamelesine maruz kaldığının göstergesidir.

Toplumsal düzen içinde erkeğin değerli görülmesi, kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme biçimlerine de yansımış, kızlar çocukluktan itibaren erkek egemen anlayışın baskısı altında kalmışlar, kadın kimliklerini bu algıyla oluşturmuşlardır: “Fatma geldi yanı başına diz çöktü. — Terbiyeli sultanım, meleğim! Haydar!.. Anlat ne yaptın bugün... Kimseyle dövüştün mü? “Dövüşmedim” — Dövüş! Daklaşan olursa hemen patlat....Anlaşıldı mı?” (Baykurt, 300)

Bu düzende erkeklerin “başına buyruk, saldırgan”, kızların ise “terbiyeli, melek gibi” olmaları öngörülmektedir. Erkek güçlü, kadın ise terbiyeli, uysal olmalıdır. Erkek gücünü sözel ve fiziksel olarak belli etmelidir. Öyle ki, köyün en yaşlı insanı olan Hörü Ebe dahi bu anlamda erkeklerin yanında geri planda kalmakta, bu duruma ses çıkaramamaktadır:

“Bu durum karşısında onun da diğer kadınlar gibi elleri kolları bağlıdır. “ “Sus Hörü Ebe” dedi. “Kapa çeneni” “Sus deme kel yavrum ben buraya sizin gönlünüzü

yükseltmek için geldim! Sus deme!” “ Sus Hörü Ebe” ... Susayım Kır Abbasım, susayım.” “Sus!” ” (Baykurt, 352)

Bu düzende kadınların toplumun yükünü çeken asıl unsur oldukları gerçeği erkekler tarafından çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Kadınlar, erkeklerin onlara sağladıkları imkanlarla emek harcamadan yaşayabilen, dertsiz kişiler olarak yansıtılmıştır. Bu bakış açısı beraberinde kadının erkek olmadan hiçbir işi başaramayacağı algısını da yaratmıştır: *“Avratların çok işi yok. Kızlarını koymuşlar kapının taşına, sakız çiğnerler. Yedikleri önünde, yemedikleri ardında. Bir kocalarının keyfini çattırmaktan başka ne yorgunluk ne sıkıntı.” (Baykurt, 311)*

Kurgulanan toplum düzeninde kadın erkeğe göre geri planda olmasına rağmen aslında yapının işleyişini sağlayan temel unsurdur. Kadın, toplumsal yapının bütünlüğünü sağlar, üretime katkıda bulunur, gelecek nesilleri yetiştirir. Bununla birlikte erkek egemen düzen içinde kadın *“gizli bir kahraman”* olarak var olmuş ancak birey olarak hak ettiği değeri görememiştir.

II.III. KÖY VE KASABA GERÇEKLİĞİNDE KADIN

Kurmacada, kasabada yaşayan, evli ve iki kız babası bir devlet memuru olan Sırrı Bey ve ailesi aracılığıyla kasaba gerçekliği, bu düzen içindeki kadın varlığı ortaya çıkarılmış, köy ve kasaba gerçekliğinin kadınların kimlikleri üzerine nasıl yansıdığı aktarılmıştır.

Yapıtta kasabada yaşayan insanların sosyo-ekonomik düzeyleri köyde yaşayanlara göre daha yüksektir. Köyde ekonomi tarıma dayalıyken kasabada memuriyet hayatı hüküm sürmekte, aileler değişken değil, sabit bir gelire geçinmektedirler. Ayrıca kasaba eğitilmiş insanların bulunduğu bir uzamdır. Tüm bu etkenler kasaba gerçekliği içindeki aile yapısını, kadının bu düzenle şekillenen varlığını belirlemektedir:

“Oh! Yorulmuşum hanımcım, çok yorulmuşum! Karısı, “Dur sana picamalarını getireyim! Elini ayağını yudurayım!” Döner, on dakikanın içinde dediklerini yapar. Başına yünden örülmüş mor beresini giydirir. Çıkardıklarını alır gider. Az sonra bol köpüklü kahvesini içer “Ooh hanımcım, canıma değdi! Eline sağlık. Çok, çok nefis olmuş! diye diye bir kalır.” (Baykurt, 92)

Kasaba gerçekliği içinde de tıpkı kırsal kesimde olduğu gibi erkeğin kadından ön planda olduğu görülür; ancak kasabada erkek “ezici” bir güç, kadın da “ezilen” bir unsur değildir. İş çıkışı eve gelen Sırrı Bey’i eşi karşılar, tıpkı köydeki kadınların yaptığı gibi eşine hizmet eder; ancak kadının kocasından gördüğü muamele köydeki kadınların erkeklerinden gördüğünden farklıdır. Sırrı Bey, eşine teşekkür eder, yeri geldiğinde iltifatlarda bulunur. Köy gerçekliğinde kadının eşinin her isteğini yerine getirmesi zorunluluk olduğundan kadın yaptıkları için eşinden teşekkür, iltifat beklemez, erkeklerse kadınlara kimi zaman köleleriymişçesine emir verirler. Yapıttaki kırsal gerçeklikte kadın da erkek de bu durumu kabullenmiştir.

Kasaba ve köy gerçekliğinde yaşayan kadınların ortak noktaları eşlerinin en büyük destekçileri olmalarıdır. Kadınlar eşlerinin mutlulukları için ellerinden geleni yapar, her durum ve koşulda onların yanında dururlar: *“Lütfiye hanım oyunun sonucunu Sırrı Bey’in o günkü durumuna göre ayarlamayı iyi bilir. Ya yener ya yenilir.”* (Baykurt, 286) Sırrı Bey’in eşi Lütfiye Hanım’ın kocasına eşlik etmek için onunla tavlama oynaması ve eşinin moralini düzeltmek için kimi zaman bilerek oyunda yenilmesi elinden geldiğince eşine destek olmaya çalıştığının göstergesidir.

Kasaba ve köy gerçekliğinde kadınların yaşamlarındaki önemli farklılıklardan biri eşleriyle olan iletişimleridir. Kırsalda yaşayan kadının eşiyle kurduğu ilişki genellikle eşinin istekleri doğrultusunda oluşurken, kasaba gerçekliğinde kadın ile erkek birbirlerinin varlıklarını ve bireysel dünyalarını dikkate alarak ortaklaşa bir yaşam sürdürmektedirler. Ayrıca, kırsalın aksine kasabadaki kadının fikirleri eşleri için büyük önem arz etmekte, verdikleri kararlarda önemli rol oynamaktadır: *“Aman Sırrı Bey! dedi Lütfiye Hanım. “Git Allah aşkına! Sakın bu akli Ankaraya yazayım deme! Bakarsın yaptırılmaya kalkar!”* (Baykurt, 290) Sırrı Bey, köylerdeki insanların kasabalardaki ailelerin yanına yerleştirilip eğitilmesi fikrini eşiyle paylaşmakta, onun düşüncelerini değerlendirmektedir. Kırsal düzende ise erkeğin düşüncesine kadının ne yorum yapma ne de karşı çıkma hakkı vardır.

Kurmacadaki kasaba gerçekliği içinde kız çocuklarının konumu da kırsaldaki çocuklardan farklıdır. Bu farklılık da kadının toplum içindeki yerini etkilemektedir. Kasabada üst düzey devlet memuru olan Saffet Bey’in kızları köyde yaşayan kız çocuklarının hiçbirinin yapamayacağını yapmışlar, okuyup meslek sahibi olmuşlardır. Bu da kadınların toplum içindeki duruşlarını belirlemiş, kendi var oluşlarını ortaya koymalarına olanak vermiştir:

“Ee, az çok sözüüm geçer Saffet’e... “Güzel kızları vardı gerçekten.” “Evet baba hatırlıyorum, Ruh doktoru olacaktı biri! Biri de dur bakayım ne olacaktı, kimyager!”

“Olmuşlar! Efendim okuyan kızlar iyi oluyor; ama bir yerde civıttıyorlar. O kimyager olan Amerikalıyla evlenmiş.” (Baykurt, 292)

“Hiç kadınsız bir Çankırı otobüsü Yüzbir’de durdu.” (Baykurt, 255) Köy gerçekliğinde yaşayan kadın için yaşadığı uzamdan dışarı adımını atmak dahi hayalken kasabada yaşayan kadınların eğitim aracılığı ile kendilerini var etmeleri ve böylelikle sosyal hayata katılmaları, kendi yollarını çizme şansları mümkün olmuştur. Bir başka deyişle, kasabada gerçekliğinde yaşayan kadın toplumun baskısını hissetmeden özgür bir yaşam sürme seçeneğine sahip olabilmıştır.

Kadınların yaşamında önemli yer tutan evlilik olgusu köy ve kasaba gerçekliğinde farklı yaşanmaktadır. Köy yaşamında kızlar belli bir yaşa geldiklerinde fikirleri sorulmadan ailelerince uygun görülen birisiyle evlendirilmektedir. Kasabada yaşayan kadınlar için ise evliliğin belirli bir zamanı yoktur. Kadınlar kasabada sosyal yaşamın içinde oldukları ve eğitim gördükleri için daha geç evlenmekte, kişisel tercihlerini belirleyici kılmaktadırlar: *“Köyde olsak şimdi ayrı ayrı ocaklarımız tüterdi! Boy boy, sıram sıram torunlarımız olurdu.” (Baykurt, 295)* Evliliğin köye kıyasla kasabada daha geç olması kasaba nüfusunu da etkilemektedir: *“ ... Millet köylerden çoğalıyor...” (Baykurt, 239)* Bir başka deyişle, köy gerçekliğinde nüfus artışını gerektiren sebepler kasaba gerçekliğinde mevcut olmadığından, kadınlar birer üretim aracı olarak görülmemektedirler. Böylelikle evlilik de kasaba kadınları için belli yaşa gelince derhal gerçekleştirilmesi gereken bir zorunluluk olmaktan çıkar.

Yapıtta kadın kimliği, var olduğu toplumsal düzenin yapısına, uzama, değer yargılarına göre şekillenmekte, bu yapının niteliğine göre farklılık göstermektedir. Kadın köy gerçekliğinde birey olmaktan uzaklaşıp, toplumun yapıcı ama ezilen bir unsuru haline gelirken, kasaba gerçekliğinde obje olmaktan çıkıp sosyal bir varlık olmuştur.

III. SONUÇ

Bu çalışmada Fakir Baykurt'un "Kaplumbağalar" adlı yapıtında kurgulanan toplumsal düzen, köy ve kasaba gerçeği içinde kadının konumu, var oluş mücadelesi ve kendini gerçekleştirme sürecinde yaşadığı sıkıntılar değerlendirilmiştir. Bu toplumsal düzende üreten, neslin devamını sağlayan, toplumun sağlıklı bir aile ve sosyal ilişkiler bütünü içinde yaşaması için uğraşan kadının toplumsal önyargılar ve erkek egemenliği altında ezilmesinin nedenleri incelenmiştir. Kadınların toplumsal düzen içinde böyle bir konuma gelmelerinin temel nedeninin ataerkil düzen olduğu noktasında bir çıkarıma ulaşılmıştır. Erkek egemenliği kadının var oluş mücadelesinde onun önündeki en büyük duvardır. Özgürlüğü kısıtlanan kadın çaresiz kalmış, sosyal bir varlık olma niteliğini yitirmiştir. Kırsal yaşam içinde bu konumda yer alan kadının karşısına yapıtta kasaba gerçekliği içindeki kadın çıkarılmış ve bu kadın figürlerin kırsal kesimde yaşayan hemcinslerine göre var oluşlarını daha sağlam temellere oturtarak yaşadıkları dile getirilmiştir. Köy ve kasaba gerçekliği içindeki kadınların bu süreci farklı yaşamlarındaki asıl neden uzamların kendilerine özgü yaşam biçimleridir. Kasabada kadının fikirlerine değer verilmesi, kadınların da eğitim süreci içinde yer almaları, erkeğin kölesi ve bir üretim aracı olarak görülmemeleri, toplumda kadına önyargıyla yaklaşılması gibi etkenler kadınların bu uzamda birey olabilmelerine olanak vermiştir. Bu durum bir yaşam biçimine ait değer yargılarının bireyin var oluşunda ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Kırsal yaşamda, kadın, her ne kadar ailenin, toplumun yükünü çekse de o düzen içinde geri planda kalmış, kendini özgürce var edememiştir. Toplumunun yükünü çeken kadınların bu yaşam biçiminde birey olabilmeleri, kadının erkek egemen sistem içinde bir köle olarak görülmemesi, saygı görmesiyle mümkündür. Bu çalışmada kadın gerçekliğinin içinde yaşanan uzama, geleneksel yapıya ve yaşam şekline bağlı olarak belireceği saptanmıştır.

V.KAYNAKÇA

Baykurt, Fakir. Kaplumbağalar. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006.